

Delegationen på besök hos Birgittasystrarna i Betlehem. Foto C-J Friman

Sveriges Kristna Råds kyrkoledar- delegation till Jerusalem 3-7 mars 2005

Rapport

Rapport från Sveriges Kristna Råds kyrkoledardelegation till Jerusalem 3-7 mars 2005. I rapporten redovisar vi dag för dag resans innehåll samt personliga reflektioner från deltagarna.

Som bilaga finns ett brev som SKRs ordförande och generalsekreterare själva skrivit efter resan som hälsning till kyrkorna i Sverige och Jerusalem.

Delegationen bestod av

- Karin Wiborn, missionsföreståndare i Svenska Baptistsamfundet, ledamot i SKRs styrelse
- Göran Zettergren, missionsföreståndare i Svenska Missionskyrkan, ledamot i SKRs styrelse
- Dan Salomonsson, pastor, Pingst – fria församlingar i samverkan
- Claes-Bertil Ytterberg, biskop i Västerås stift
- Fredrik Emanuelsson OMI, präst i Stockholms katolska stift, ledamot i SKRs styrelse
- f. Mihai Radu, präst i Rumänska ortodoxa kyrkan, ledamot i SKRs arbetsutskott

Från Sveriges Kristna Råd deltog även

- Sven-Bernhard Fast, generalsekreterare
- Sr Katrin Åmell OP, direktor för ekumenisk teologi
- Emanuel Furbacken, projektsekreterare, Ekumeniska följeslagarprogrammet i Palestina och Israel (reseansvarig)
- Carl-Johan Friman, informationssamordnare (rapportförfattare)

Det finns även ett bildmaterial att ta del av. Kontakta carl-johan.friman@skr.org.

Rapport dag för dag

Inledning

2002 startade Kyrkornas Världsråd The Ecumenical Accompaniment Programme in Palestine and Israel (EAPPI). Programmet var ett svar på önskemål från kyrkoledarna i Jerusalem om en ökad internationell närvaro i området. EAPPI stöds idag av kyrkor och ekumeniska organisationer i nio länder. I Sverige samordnas programmet av Sveriges Kristna Råd.

Vädjan från kyrkoledarna i Jerusalem resulterade också i att en kyrkoledardelegation från SKR 2002 besökte Jerusalems kyrkoledare för att på plats möta och lyssna till dem. Den resa vi nu gjort var en uppföljning på den tidigare delegationsresan för att på nytt möta och visa kyrkorna i Jerusalem att vi ser dem och lever med i deras oro. Vårt mål var också att på plats visa stöd för det ekumeniska följeslagarprogrammet, samt att inte minst lära mer om regionen och den konflikt som präglar så stor del av Mellanöstern och hela världen.

Delegationsresan skedde i samverkan med Svenska Teologiska Institutet och Swedish Christian Study Centre i Jerusalem och vill uttrycka vår tacksamhet över dessa två tecken på svenska kyrkans engagemang och närvaro också i en tid då besöken är få och hindren för en normal verksamhet många.

Torsdag 3 mars

Klippmoskén Haram Al Sharif

Förmiddagen ägnades åt besök på Klippmoskén Haram Al Sharif där Jerusalems muslimska ledning gav oss deras bild av situationen. De uttryckte oro för det minskade antal muslimer som får komma till moskén. Det är idag bara de som är skrivna i Jerusalem och är över 45 år som har tillträde till moskén. – Kyrkans roll är viktig. Vi ber om era ansträngningar och önskar er framgång. Vi kan inte vara optimistiska, men vi kan heller inte ge upp våra ansträngningar. Jerusalem är en stad av fred, men nu är staden döende, sade de.

Besök hos den grekisk-ortodoxe patriarken

Efter moskén gjorde vi ett besök hos den grekisk-ortodoxe patriarken, HB Ireneus I.

– Vår önskan är att ni fortsätter be för den lilla hjorden i Israel, och att vi blir hjälpta av våra gemensamma böner.

Besök hos FN-organet OCHA (Organisation for Coordination on Human Affairs)

OCHA finns i regionen för att bevaka brott mot de mänskliga rättigheterna. OCHAs lokale koordinator gav oss FNs bild av konflikten och läget för det palestinska folket. Vi fick del av kartor och flygfotografier som visade muren/barriärens sträckning och framväxten av israeliska bosättningar på Västbanken och i Gaza, och det stängselomgärdade vägnät som löper mellan bosättningar och skär av landet. Passager mellan de uppdelade landsdelarna öppnas tre gånger per dag i 30 minuter, för att släppa igenom skolbarn, bönder, sjuktransporter med mera.

OCHA har en hemsida där aktuell information finns, <http://www.humanitarianinfo.org/opt/>

Möte med företrädare för Jerusalem Ecumenical Centre (JEC)/Kyrkornas Världsråd (KV), MECC/DSPR och Ecumenical Accompaniment Programme in Palestine and Israel (EAPPI)

Kvällen ägnade vi åt att lyssna och samtala med Chris Ferguson, JEC/KV, och Bernard Sabella, MECC/DSPR, samt de lokala EAPPI-företrädarna Larry Fata och Hermina Damons. Platsen för detta var Bilda/Swedish Christian Study Centre i gamla Jerusalem.

Bernard Sabella, själv kristen palestiniere, talade om rädslan från kyrkornas sida att oroa det judiska folket med kritik av hur situationen ser ut.

– Kyrkorna är känsliga för att oroa det judiska folket, men under dessa förhållanden får det inte vara så. Förtintelsen ursäktar inte, det som måste sägas måste sägas, sade han.

Hermina Damons från EAPPI är sydafrikan. Hon arbetar sedan juni för EAPPI i Jerusalem, och berättade om sin upplevelse av att komma hit.

– Jag kände mig direkt som ett med folket här. Det finns många likheter [med Sydafrika], ett samhälle som förtrycker ett annat. Det som har slagit mig är det internationella samhällets tystnad. Det var det internationella samhället som fick bort apartheid, med det sker inte här.

Sr Katrin Åmell OP:

Reflektioner från den 3 mars

Vårt första besök var på Haram Al Sharif. För mig, som aldrig förut varit i Jerusalem och som dessutom, liksom vi alla, var allmänt omtumlad av brist på sömn, blev det redan lite chockartat när vi stoppades vid ingången till moskéområdet. Trots biskopsskjorta och annan utstyrsel behövdes diverse dividerande och telefonsamtal för att vi skulle bli insläppta. Redan denna första erfarenhet blev för mig tecknet på något onormalt, om man kan tala om konflikten i sådana termer.

Det var skakande att höra Adnan Husseini, företrädare för Al Waqf, berätta om att muslimerna i Jerusalem inte längre kan besöka sina kultplatser. Visningarna av Klippmoskén och Al-Aqsa moskén var intressant religionshistoriskt, estetiskt och kulturellt. Tänk så olika man kan tolka och berätta om en och samma händelse i två olika religioner!

Två reflektioner utifrån besöket på moskéområdet:

1. Religionsfrihet är en mänsklig rättighet. En viktig del av religionsfriheten är att troende människor oberoende av vilken religion de tillhör skall ha rätt att besöka sina kultplatser och där delta i religionsutövning. Muslimerna i Jerusalem saknar denna rättighet.

Vid senare besök under vår resa fick vi klart för oss att inte heller kristna palestinier utan vidare kan komma till gudstjänster i Jerusalem. Det beror på var de bor, om de måste passera en checkpoint. Alltså är även de kristnas religionsfrihet beskuren. Att det inte råder religionsfrihet i det heliga landet, där vår frälsare föddes för att befria oss, är en skandal.

2. Tübingenteologen Josef Kushel har skrivit böcker om att gemensamma heliga platser med stark religiös laddning skulle kunna bli samlingspunkter, där människor med olika religionstillhörighet samlas till interreligiös bön, till exempel för fred. Han nämner Klippmoskén som ett sådant exempel. Tänk om platsen skulle kunna öppnas. Om judar, kristna och muslimer kunde samlas där med sina respektive historietolkningar och traditioner, men med den heliga platsen och bönen till den ende sanne Guden som förenande och fredsskapande.

Vid besöket hos den grekisk-ortodoxe patriarken, HB Ireneus I fick vi höra att pilgrimerna inte längre kommer till de heliga platserna av politiska skäl. Sorgligt på många vis. Förutom att det blir ensamt för de få kristna som finns kvar, kan man ju bara tänka på vad mycken bön som går förlorad!

Kvällsprogrammet på Swedish Study Centre tillsammans med Rev Chris Ferguson JEC/KV, Dr Bernhard Sabella MECC/DSPR och EAPPI-representanterna var mycket instruktivt och klargörande. Det var bra att vi fick denna information redan första kvällen. Dr Sabellas sociologiska föredrag har jag gått tillbaka till och plockat fram fakta därifrån i de kretsar jag rör mig.

Uppgiften om att israelerna hade för avsikt att genom murbygget dela ett passionistkloster på mitten, vilket nuntien lyckades förhindra, säger något om hur befängd idén med muren är.

Hernina Damons jämförelse med hur det var i Sydafrika under apartheid var välgörande. Särskilt frågan om hur det kommer sig att omvärldens engagemang mot apartheid var så starkt, medan samma omvärld är helt tyst inför vad som nu sker i Israel.

Torsdagen den 3 mars 2005 i Jerusalem var en omtumlande dag, med många intryck att bearbeta och skakande fakta att ta till sig.

Göran Zettergren

Reflektioner från den 3 mars

Detta var mitt andra besök i Israel-Palestina. Min första resa gick av stapeln redan 1978. Då såg landet annorlunda ut. Då besökte vi främst de heliga platserna. Inför denna resa var jag mest nyfiken på att få möta de "levande stenarna."

Det är med blandade känslor som jag besöker klippmoskén Haram Al Sharif. Visst var det fantastiskt att få se och lyssna till guidens berättelser, men det som lever kvar än mer efteråt är nog ändå det faktum av sorg över att så många som borde få fira gudstjänst och förrätta bön i denna helgedom inte har möjlighet att göra detta. Detta är ju även ett faktum för många av våra kristna bröder och systrar.

Redan då och där inser jag att vi lever i ett privilegierat sammanhang i det som är vårt land och våra kyrkors möjligheter. Redan då och där inser jag att Sveriges Kristna Råd har all anledning att finnas till stöd för och skapa opinion i dessa frågor som har med religionsfrihet att göra.

Denna resa innebar ju ett flertal besök hos olika kristna ledare. Denna dag fortsatte med ett besök hos den grekisk-ortodoxe patriarken med namnet, HB Ireneus I.

Det är en speciell stund, så annorlunda våra egna samtal och mottagningar. Vi förs in i ett vackert rum där patriarken sitter upphöjd i sin stol. Vi sätter oss ned i en halvcirkel och presenterar oss. Jag funderar på hur mycket han har insikt i vilka vi är. Samtalet blir speciellt då vi frågar och han svarar. En konstruktiv dialog är svår att få till stånd. Det beror nog på olika språk och kulturer. Det är dock ett fascinerande möte och vi känner alla vikten av detta och vikten av att förnya förbönen för varandra. Vår försäkran om att bedja för det heliga landet känns äkta och tas emot i tacksamhet.

Att möta OCHAs representant och ta del av hans föredragning var intressant och lärorikt.

Det är ett digert och angeläget arbete de presenterar genom alla kartor och fotografier vi får del av. Det ger ju åtminstone en viss känsla av tillförsikt att veta att det finns några som följer utvecklingen och dokumenterar allt på detta sätt. Sedan är det ju så att ju mer man får klarhet i när det gäller sakernas tillstånd ju mer drabbas man av vrede och förtvivlan.

Detta gäller detta besök och besöket som helhet i Israel-Palestina.

Efter en lång och innehållsrik dag så avslutas den med ett spännande möte med representanter för JEC7KV, MECC/DSPR och EAPPI.

Det kändes bra att få föra detta samtal i Bildas studiecenter i gamla Jerusalem. Nog borde vi som kyrkor och samfund i Sverige mer ta del av de erfarenheter som Bilda samlar på sig i detta deras arbete.

*Känslan som lever kvar i en efter det mötet var nog främst detta att vi och resten av världssamfundet inte tycks ha modet att höja rösten när vi ju borde se och förstå det som sker.
Mötet med dessa engagerade människor ger dock oss som haft förmånen att göra denna resa något mer angelägna att lära mer och tillsammans inom SKR söka vägar för att än bättre i framtiden göra vår röst hörd och på olika sätt stödja alla goda krafter som finns i Israel-Palestina.*

Klagomuren med Klippmoskén ovanför.

Fredag 4 mars

Besök hos syrisk-ortodoxa ärkebiskopen HE Melki Murad

På den plats som kallas Upper Room, alltså platsen för den sista måltiden, mötte vi den syrisk-ortodoxa ärkebiskopen HE Melki Murad. Han berättade bland annat om det dagliga livet i Jerusalem.

– Vi kan inte förflytta oss, till exempel de åtta kilometrarna till Betlehem. Vi vill ha fred och vi vill kunna stanna, annars blir det bara museum av kyrkorna här.

Ärkebiskopen riktade också en uppmaning till oss om att be den svenska regeringen att göra ännu större ansträngningar och stötta det palestinska samhället men också och de palestinska kyrkorna, som inte får något stöd idag.

Rundvandring i Jerusalems gamla stad

Vi guidades runt staden av den spirituella dr Albert Aghazarian, och besökte även Uppståndelsekyrkan och hälsade där på den grekisk-ortodoxe biskopen. Vi fick också Uppståndelsekyrkans relikkapell förevisat.

Möte med dr Jad Issac på Applied Research Institute in Jerusalem (ARIJ) i Betlehem

Efter att ha passerat genom checkpointen mellan Jerusalem och Betlehem infann vi oss på kontoret för ARIJ och träffade deras representant Jad Issac, kristen palestinier. Han visade bilder och berättade om hur ockupationen och muren växer fram.

– De administrativa gränserna ändras och bosättningarna ökar. Idag finns 450 000 bosättare i Västbanken. Jag tror att vi kommer att förlora både Jerusalem och Västbanken, sade Jad Issac.

– Vägarna delar av Västbanken i smådelar. På vägarna får bara israeler köra. Palestinierna får använda sex fordon och sex timmar för en resa som annars tar en timme. Portar i muren/barriären öppnas tre gånger per dag i 30 minuter men bilar får inte passera. 1 500 000 träd har tagits bort.

– Jag ser inget ljus i tunneln. Jag vill inte bli förödmjukad av soldater, jag vill inte att israeler ska vara rädda för självmordsbombare. En tredje part måste in för att bryta spiralen.

– Hoppet är att det civila samhället ska agera, kyrkor m fl. Sänd inte pengar! Satsa på utveckling, forskning, stadsutveckling, botaniska trädgårdar, IT och telekom. Sådant som ger jobb

Möte med ministern Hind Khoury från Palestinian Authority (PA)

Hind Khoury är nyutsedd ”minister of state”. Hon är syrisk-ortodox kristen och uppvuxen i Betlehem. Hon gav oss sitt personliga vittnesbörd och analys av läget.

– Statistik kan ni hitta massor. Jag vill ge er en mänsklig röst åt detta. Öppna ögonen och se.

Vi har ett flyktingproblem som startade 1948 och fortsätter. Israel har en policy för etniskt rensning, som märks i allt. Har man t ex studerat i två år utanför landet tas man ut socialförsäkringssystemet.

– Vi har arbetslöshet och fattigdom och ett helt land som behöver psykologhjälp. Människor som tappar sin försörjning och värdighet har blivit det dagliga livet.

Kristna palestinier har ofta kontakter i utlandet och bra språkkunskaper, vilket gör att de lämnar landet.

– USA och Israel gör inget för att hindra det, eftersom utflyttningen innebär att de slipper kritik från kristna här. Kyrkorna kommer att bli museer.

– Vi behöver omvärldens hjälp. Vi är redo att ta vara på möjligheterna, men världen måste ge oss den möjligheten.

– Vanliga israeler är inte intresserade av konflikten. Initiativ har tagits för att israeler och palestinier ska mötas och samtala. Men efter det återvänder de hem och inget händer. Löften om att minska bosättningar blir det motsatta. De lovar och lovar, men gör tvärt om. Sharon och USA talar nu om fred och lurar världen, och de kommer undan med det!

Besök hos den armeniske patriarken HB Torkom Manoogian

Den armeniske patriarken sade att kyrkorna i Jerusalem lider tillsammans, men att konflikten är en politisk fråga som ligger i politikernas händer.

– Vi är inte ett politiskt parti, vi är Herrens tjänare. Vi vet hur man ska leva i fred, men omvärlden innehåller många prövningar. Men det är viktigt att kristna här känner att de inte är ensamma.

Middag med svenska organisationer i Jerusalem

Fredagens middag intogs på STI med svenska partners och kontakter, bl.a. generalkonsuln Göran Berg och representanter för Sida, STI, Bilda/SCSC, Diakonia, SIRA, EAPPI, Rädda barnen, IM och Kvinna till kvinna.

Fredrik Emanuelson:

Reflektioner från den 4 mars

Efter något så hittills ovanligt som en hel natts sömn för vår kyrkoledardelegation i Jerusalem, och därtill en god frukost, bar det av till fots. Stegen styrdes till det som traditionen vill ha till "Markus hus", i vilket befinner sig den övre sal där Jesus firade den sista aftonmåltiden med sina apostlar. I detta hus tog den syrisk-ortodoxe patriarken ärkebiskop Melki Murad emot. Audienssalen var den minsta av de audienssalor som vi besökte under dagarna i Jerusalem, men med de sedvanliga mattorna och de sedvanliga små borden. Välkommandet var mycket varmt, men så visste vi ju också att patriarken har en bror som är präst i Norrköping - och därför var Sverige och svenskar inte helt obekanta. Eftersom Markus hör ihop med både Petrus och Antiochia, så gör den syrisk-ortodoxa kyrkan anspråk på att vara en av de allra första kyrkorna. Konciliet i Chalcedon delade upp Kyrkan i flera läger, och särskilt den syrisk-ortodoxa kyrkan led senare under Byzans välde.

Patriarken talade om svårigheterna med den alltmer begränsade rörelsefriheten, som kan göra det omöjligt för folk att t ex. ta sig till sina arbeten. På en fråga om varför så många syrisk-ortodoxa är politiskt aktiva i Sverige, så var svaret helt enkelt att de är goda medborgare. Men, de flesta syrisk-ortodoxa bor i Betlehem, och här behöver man hjälp utifrån. Här möter man också en attityd av att det är lättare att samtala med muslimerna än med judarna.

Väl ute ur den övre salen nådde vi snart vårt rendez-vous med dr Albert Aghazarian, som gav oss en kort inledning och därefter tog oss med på en rundvandring i det gamla Jerusalem. Som historiker använde han sig av bildspråk under inledningen och talade om några av de "myter" som omger situationen i Jerusalem idag, som att Jerusalem skulle vara en stad med de tre religionerna i förening, att det skulle kunna skapas en judisk stat där, samt myten om att det skulle kunna finnas symboler (som det gamla Jerusalem) utan förankring i land och fakta. Vidare talade han om den "securityphobia" som råder, när de viktigaste frågorna ändå är "när ska detta krig sluta?" och "hur mycket mer måste de göra innan israelerna är tillfredsställda"? Vid slutet av vandringen kom vi in i Gravkyrkan nästan ovanifrån, efter att ha betraktat en israelisk bosättning uppe på ett hustak, med sedvanligt stängsel och taggtråd runtomkring. Besöket i Gravkyrkan bestod i huvudsak av en artighetsvisit hos den nyvigde grekisk-ortodoxe biskopen, och tillträde till det relikkapell som förvaltas av denne.

Ordentligt sena blev det språngfika på SCSC och med en falafel i högsta hugg skedde ilastning i fordon för transport ner till Betlehem. Det var inga större problem att komma igenom den check-point som upprättats mellan Jerusalem och Betlehem, även om det var en brutal upplevelse att se den nästan färdigbyggda muren resa sig över våra huvuden. Inte långt från denna check-point välkomnades vi av dr Jad Issac på Applied Research Institute in Jerusalem (ARIJ). Bilder visades och kartor, som alla pekar på den strategi av "land-grabbing" som pågår, där små utposter placeras nära bosättningarna för att så småningom knyts ihop med dessa medelst vägar och stängsel. Så begränsas palestiniernas rörlighet ytterligare, och därmed möjligheterna att upprätta en palestinsk stat. Vi uppmärksammades också på förväntningarna på det internationella samfundet, som här anklagas för att inte göra mycket för att hitta en lösning på problemen.

Vi återvände till Jerusalem och SCSC för ett möte med ministern Hind Khoury från Palestinian Authority (PA). Som nyutsedd "Minister of State", syrisk-ortodox och enligt egen utsago "teknokrat" talade hon

mycket engagerat om hur hon ser som sin uppgift att särskilt bemöda sig om dem som lider. I övrigt har hon bidrag utifrån, samt Jerusalem, som sina uppgifter. Det blir en ond cirkel med de begränsningar av rörelsefriheten som påtvingas palestinierna, med förlust av arbeten, inkomstkällor, investeringar och framför allt värdighet. Här kan kyrkorna tala tydligt till det internationella samfundet med ett rop på rättvisa och återupprättad värdighet. Mycken självkritik behövs också då det är en sak att med PLO bedriva en rörelse, medan det nu krävs att man har förmåga att styra ett land. Inte minst krävs det att man kan stävja den korruption som finns, då man är så beroende av bidrag utifrån.

Ytterligare en audiens skulle det bli, så vi gick de få kvarteren ner till den armeniske patriarken HB Torkom Manoogian. Patriarken talade i huvudsak som andlig ledare, och gav ett något uppgivet intryck vad gäller politikernas möjligheter att ställa saker och ting till rätta.

Middagen intogs på STI och därefter satte vi oss upp i det övre rummet för "Jerusalem maraton". I en stor halvcirkel blandades kyrkoledardelegationen med representanter från ett antal olika svenska partners och kontakter i området. Var och en fick tillfälle att presentera sig och berätta något om vem eller vad man representerade. Stöd, utbildning och dialogförslag från kyrkornas sida blandades med engagemang från människorättsorganisationer med riktad kompetens.

På besök hos Syrisk-ortodoxe ärkebiskopen.

Lördag 5 mars

Besök på Bethlehem Bible Collage

Föreståndaren Bishara Awad tog oss med på en rundvandring i detta studiecenter, vars verksamhet till stor del finansieras av svenska PMU InterLife. På studiecentret går elever från många olika kristna traditioner, även ortodoxa.

– Vi har 60 procents arbetslöshet i Betlehem, på grund av muren och ockupationen. Vi är beroende av turism, men den är borta nu. En viktig uppgift för oss här är att visa omvärlden att vi palestinier är vanliga människor. Vi ber att Gud ska beveka israelernas hjärtan. De kan åstadkomma krig, men också fred om de vill.

Bishara Awad säger att problemet inte är judendomen utan sioniströrelsen.

– Sioniströrelsen är ogudaktig och sekulär och konstruerad på 1900-talet. Den rörelsen känner inte Gud, allt de vill är att ta allt land och ge det till judarna. Det är skrämmande. De säger aldrig att de ska leva här tillsammans med oss. Jag hoppas att Europa kan göra något, men USA låter inte det ske.

Bishara Awads bror är baptistpastor och har skrivit boken *Through the Eyes of the Victim – The story of the Arab-Israeli Conflict*. Boken finns tillgänglig på SKRs kansli.

Möte med Betlehems borgmästare Hanna Nasser

Betlehems borgmästare Hanna Nasser är katolik och palestinier.

– Betlehem tillhör världen! Ekonomin i Betlehem är beroende av turism. Nu har vi 10 000 turister per år jämfört med 100 000 tidigare. Antalet kristna minskar ständigt. Nu är vi två procent kristna, men antalet kommer att minska.

Vid infarten till Betlehem ligger Rakels grav på kyrkans mark. Området har nu övertagits av Israel som ska bygga en bosättning där.

– De tar vårt land. Vi behöver internationell inblandning, israeler och palestinier klarar inte detta själva. Vi ska få tunnlar och broar men inte landet – är det en lösning? Jag är inte optimistisk. Betlehem är ett fängelse som vi inte får lämna. Om någon får hjärtproblem kan vi inte åka till sjukhuset i Jerusalem.

Kvinnor kan inte föda barn på sjukhuset utan föder vid check-pointen.

– Berätta vad ni sett, det kan hjälpa oss. Uppmuntra till besök här. Vi behöver er.

Besök i Födelsekyrkan

Vi gjorde ett besök i Födelsekyrkan och fick också guidad vandring till ”stallet” i grottan under kyrkan.

Träff med den lutherske prästen Mitri Raheb på International Centre of Bethlehem (ICB)

Vi förevisades en informationsfilm om situationen i Betlehem. Vid den efterföljande träffen refererade Mitri Raheb till Lukasevangeliet 2:16 ”Kom till Betlehem och se vad som händer här”.

– Runt Betlehem finns 18 olika bosättningar, och staden töms på kristna, berättade han.

Herdarnas äng

Eftermiddagen innehöll besök hos Birgittasystrarna och moder Teresa, som bjöd på rundvandring med avslutning på takterrassen i det muslimska kvarter där systrarna har sin lokal. Från taket blickade vi ned på herdarnas äng – Beit Sahur. En stund senare befann vi oss på ängen, där vi tillsammans läste Bibelns text om hur änglarna kom till herdarna på natten då Jesus föddes. Tvärs över ängen anläggs nu en väg omgärdad av taggrådsstängsel. Vägen förbinder de olika bosättningar som finns runt Betlehem.

Från Herdarnas äng begav vi oss hem till Johnny Atik, en kristen palestinier i Betlehem. Han livnär sig och sin familj genom de olivplantager han har runt sitt hus. Mellan huset och hans åkermark går nu en väg med höga taggrådsstängsel, och han kan inte längre passera för att skörda de oliver som ger honom hans levebröd.

Mihai Radu:

Reflektioner från den 5 mars

Ett av mina största önskemål, att besöka och be vid de heliga platserna, gick i uppfyllelse, inte som jag, men som Gud ville. Jag önskade att åka dit som privatperson, för att lovprisa den uppståndne Herren på de platser där han föddes, dog, begravdes och uppstod. Gud ville ge mig glädjen att tillsammans med representanter från SKR:s medlemskyrkor, vänner och medarbetare på det ekumeniska fältet, åka till Jerusalem och be tillsammans, möta kyrkoledare, företrädare för judendomen och islam och ledare för utbildnings- och internationella institutioner samt att besöka de viktigaste böneplatserna för judendomen kristendomen och islam; klagomuren, gravkyrkan i Jerusalem, födelsekyrkan i Betlehem, klippmoskén etc. Med andra ord åkte vi dit för att se och höra vad som händer där, och som Herren låter oss veta (Luk. 2:15).

Det är lördag, sabbat för judar, arbetsdag för kristna, men med tanke på Betlehems helighet, borde varje dag levas som en helgdag. Vi reser från Jerusalem till Betlehem. Vid check-pointen mellan Jerusalem och Betlehem tar det längre tid att komma förbi än dagen innan. Vi passerar Rakels grav vid ingången till Betlehem, och på väg in i stan ser vi murar, stängsel, taggråd, flyktingläger, mycket misär och judiska nybyggares bosättningar. Någon sade att det finns 18 bosättningar kring Betlehem.

I Betlehem besöker vi, borgmästaren Hanna Nasser i hans residens, Bishara Awad föreståndaren för Betlehem Bible College och den lutherske prästen Mitri Raheb på International Centre of Betlehem (ICB). I stort får vi på alla tre möten ungefär samma uppgifter om den pågående konflikten och situationen i Betlehem och Palestina, med mycket fakta, kartor, siffror etc. Mitri Raheb använde texten i Lukasevangeliet 2:15; "kom till Betlehem och se vad som händer här", vilket var vår resas syfte. Där råder det ockupation, segregation och separationsbarriärer förhindrar både kristna och muslimer att besöka sina heligaste platser i Jerusalem, skiljer familjer åt och gör att folk inte kan kommunicera med varandra. Akut sjuka människor kan inte komma till sjukhus och många kvinnor föder sina barn vid check-points i de israeliska soldaternas åsyn. Konflikten gör även att turismen minskar, arbetslösheten ökar (70%) och människorna känner sig som i ett fängelse.

Gemensamt för alla tre är att de inte döljer sin oro för Betlehems och de kristnas framtid. Konflikten tömmer Betlehem på kristna och kyrkorna blir utan troende – Betlehem som under Konstantin och Helenas tid och senare var en kristen plats full med kyrkor. På bara de sista tre åren har situationen tvingat ca 3000 kristna att fly från Betlehem till bland annat USA, Australien och Sverige.

Medan Nasser säger att Betlehem tillhör världen, säger Raheb att Betlehem är en liten stad, men ett stort fängelse. Alla visar sin misstro, besvikelse och ilska mot USA, men hoppas på Gud och Europa. De ropar efter hjälp eftersom de behöver sjukhus, apotek, utbildningsinstitutioner och önskar att politiska och kyrkliga ledare i Europa gör mer för dem. Jag undrar: hur ska Europa hjälpa kristna i Mellanöstern när kristendomen inte nämns någonstans i den nya EU-konstitutionen? Det är emellertid positivt och glädjande att konstatera hur bra bibelkollegiet fungerar och att studenter från alla kyrkotraditioner, inklusive ortodoxa, studerar där. Jag vill påpeka att kristna måste visa mer respekt, tolerans och kärlek gentemot varandra, och be mer tillsammans.

Trots att Birgitta-systrarnas kloster ligger i ett muslimskt område, gav oss deras varma bemötande frid och glädje. Det kändes som om vi var i Sverige. Moder Teresa talar svenska! Vidare, besöket på herdarnas äng, Beit Sahur och mötet med Johnny Atik, den kristne palestiniern, gav glädje eftersom vi kunde sjunga änglarnas sång "ära i höjden åt Gud...", men också sorg, för att idag år 2005 finns så mycket stängsel och barriärer mellan ängen och Betlehem att inte ens herdarna och vise männen hade kunnat komma dit.

Den största upplevelsen var dock besöket i födelsekyrkan samt kvällsgudstjänsten på STI.

Dan Salomonsson

Reflektioner från den 5 mars

Det är omöjligt att ta del av mediautbudet utan att kastas in i problematiken i Mellanöstern. Med tevesoffans bekväma distans blir förhållningssätt och åsikter lätt abstrakta och svartvita, färgteven till trots. Missade fredsavtal, självmordsbombare och murbarriär ger lätt en nattsvart bild av situationen. Tyvärr verkar det som om all rapportering riskerar att bli ensidig. Ensidigheten berövar oss möjligheten att se nyanserna. Mot bakgrund av detta var dagen i Betlehem intressant och innehöll hela spännvidden. När besöket i hoppets och de goda nyheternas stad avrundas med en andakt, med utsikt över Herdarnas äng där man anar Jerusalem i horisonten bakom Judéens kullar, förs tanken till ytterligare en dimension bortom dagspolitik och kristen närvaro. Herdarnas äng vittnar om gudomlig närvaro.

Var inte rädda! Änglarnas budskap är kanske mer "up to date" än någonsin. Ingenting kan drabba en människa hårdare än att tappa tron på framtiden. Tyvärr har många i mellanöstern tappat glöden i blicken. Pessimismen har för många blivit den luft man andas och bitterheten den mat man idisslar. Men tack och lov så har inte alla samma dystra bild. När vi under några dagar tillsammans som ekumenisk delegation från Sverige besökte Jerusalem och Betlehem blev skillnaden mellan hopp och förtvivlan tydlig.

Under lördagen i direkt anslutning till varandra besökte vi två platser i Betlehem, Borgmästaren Hanna Nasser och Bethlehem Bible College. Hos borgmästaren låg bitterheten och spänningarna i luften. Väggarna var tapetserade med illustrationer och kartor över konfliktens gränser och barriärer. Men när bibelskolerektorn öppnar dörrarna till skolan är det en helt annan luft. Dr. Bishara Awad presenterar ritningar och modell över en tilltänkt expansion av bibelskolan. Tydligare kan inte skillnaden mellan hopp och förtvivlan illustreras. Trots att man delade samma verklighet var man på det ena kontoret upptagen med nederlag och pessimism. På det andra kontoret, ritade man ritningar och byggde modeller för hur man skulle rymma framtidens expansion.

Berövar man en människa tron på framtiden tappar hon livslusten. Utan framtid blir det hopplöst. I hopplöshetens inre hänger konfliktens och bitterhetens kartor. Där reser sig dysterhetens begränsande murar. Även om verkligheten bakom barriären är instängd och utan hopp så var det en glädje att se att det finns kristna som fortfarande tror på framtiden.

Kontrasternas Betlehem fanns också i min tanke vid jämförelsen mellan detta besök och tidigare tillfällen. Vanligtvis är planen framför födelsekyrkan full med turister och pilgrimer som köar för att få gå in i de gamla lokalerna. Nu var allt stilla och tomt. Inte ens de palestinska grabbarna verkade riktigt tro på framtiden. I stället för påträngande "special price for you sir", var det något vemodigt i ögonen på de få grabbarna som ändå försökte kränga det sedvanliga tingeltanget.

Ofta har vi som lever på behagligt avstånd en bestämd uppfattning om vad folk i området "borde fatta". Vi trycker in mellanöstern i våra mallar. Men det är uppenbart att inte ens "lilla Betlehem" får plats på våra skalor, än mindre kan mellanöstern mätas med våra mått. Det är inte bara några timmars bekväm flygresor från mellanmjölkens land till mellanöstern. Resan till mellanöstern är en torktumlande upplevelse som vänder på många begrepp. Tiden verkar krympa i mellanösterns tumlare. Det är nästan inget avstånd mellan då och nu. Varje konflikt har rötter genom historien. Samtidigt tänjer mellanöstern geografin så att det är oändligt långt mellan Betlehems palestinska grabbar på ena sidan muren till de religiösa judarna som besöker Rakels grav på andra sidan barriären.

Även på det ekumeniska planet är Mellanöstern annorlunda. Det är inte överraskande att det är långt från landet lagom, där jag som pingstvän accepteras som en kristen medbroder, till mellanösterns laddade ekumeniska situation. "Den kristna närvaron" som SKR delegationen besöker utgörs ju bara av den ena halvan av de kristna. Det är liksom så, blir jag helt framtidsupplyst om, att pingstvännerna inte är välkomna i de mer etablerade korridorerna. Här bjuder Mellanöstern på en resa som väl hamnar någonstans i konventikelplakat och annat av samma slag i vår svenska historia.

Besöket hos Birgittasystrarna mitt i Betlehem blir något av ett "Shabbat Shalom" denna lördag. Hela miljön andas av välstädd fräschör och varma människor. Där välkomnas alla, med svenskt fika! Bakom porten till deras gemenskap känns det långt till de spänningar som luften genomkorsas av utanför.

När vi besöker mellanöstern blir vi lätt offer för det vi möter. Våra åsikter formas av dem som berättar sin historia. På samma sätt tycks alla aktörer i området berätta sin egen story. För grabbarna och tjejerna i checkpointen är varje bil en potentiell risk. Deras berättelse säger att det är från området på andra sidan som självmordsbombarna kommer. De känner alla någon som vet hur fiendens illdåd slitit människor i stycken. Men den vanlige palestiniern upplever samma säkerhetsåtgärd som en upprepad integritetskränkning. Deras berättelser tycks inte möjliga att förena.

På ett eller annat sätt vävs också min berättelse samman av upplevelserna och intrycken. Inte helt oväntat så måste min tankeväv förena grälla färger som skär sig mot varandra. Om man osorterat bara slår trådarna i varpen så blir bilden kaos. Men nog är det väl så att man måste kunna hitta ett mönster som blir vackert. Så starka färger och skarpa kontraster måste rätt vävda bilda det vackraste som kan skapas. Visst var det väl så änglarna menade med orden de sa någonstans i Betlehemstrakten, "var inte rädda".

Shalom!

Bibelläsning vid Herdarnas äng

Söndag 6 mars

På söndag förmiddag deltog vi i gudstjänster i olika kyrkor efter eget önskemål.

Möte på Israeliska utrikesministeriet, avdelningen för interreligiösa frågor

Vår värd vid detta besök var chefen för ”religious affairs” Zwi Tal. Hans arbetsområde är den politiska aspekten på staten Israel och relationen till de olika kyrkorna. Arbetet sker bl a genom att öka banden med kyrkorna.

– Det är inte alltid klart vad som kommer först, politiken eller religionen, men det bör delas upp. Det finns alltid en tendens att referera till politiska aspekter av konflikten.

Biskop Claes-Bertil Ytterberg ställde frågan om det stämmer som Jerusalems lutherske biskop Munib Younan säger, att de kristna utanför Jerusalem inte kan komma till staden?

– Vi är känsliga för kyrkornas situation. Via UD har möten skett, där man bestämt hur man ska dra nya riktningar för stängslet, och beslutat om grindar med hänsyn till folket. Det ger åtminstone en del svar på behoven. Biskoparna vet att de kan ställa sina frågor om detta till oss. Oftast kan vi lösa en del av problemen.

– Militärerna är rigida när det gäller hur de vill att detta ska skötas. Vägspärrar och stängsel är ett otrevligt faktum. Det ger många problem för palestinierna, men också för soldaterna som ska sköta övergångarna. Vi lever i en värld av associationer och minnen.

– Stängslet är ett nödvändigt ont för att rädda israeliska liv. Statistiken visar att det fungerar. Men moraliskt [... han avslutar inte meningen]. Vi har beslutat att säkerhet och humanitära behov ska balanseras bättre. Det är en tråkig verklighet som vi lever med.

Fredrik Emanuelsson ställde frågan om det finns förståelse i omvärlden för Israels sätt att kombinera politik och religion.

– I Mellanöstern är det en utmaning att försöka dela politik och religion, dialogen handlar om båda delarna. De som ansvarar för israels politik har militär bakgrund och de ockuperade delarna är under militär kontroll, de kontrolleras inte av ministeriet... Det finns en clash mellan militären och UD i vårt land.

Majoriteten av det israeliska folket stödjer stängslet enligt Zwi Tal.

– Det fanns en ökande debatt på den politiska arenan inom alla partier, som ledde till stängslet. För att få en fredlig förståelse behövs total separation. Längtan efter ett normalt liv bland palestinierna har gjort att det nu finns ett motstånd hos den palestinska myndigheten mot terroristerna.

Hur blir det om inget händer i fredsfrågan?

– Det blir katastrof om våldet återvänder, och det gör det om ingenting händer. Hizbolla uppmuntrar med Irans stöd palestinsk terror att fortsätta och investerar i utbildning för det. Detta är alltså inte bara lokalt, utan ingår i ett större scenario. Därför blir det katastrof om våldet återvänder.

Möte med den israeliska människorättsorganisationen B'tselem

Vi träffade B'tselems pressekreterare Sarit Michaeli, som berättade om arbetet. B'tselem grundades av israeliska aktivister och författare 1989. Deras uppgift är bl a att informera om överträdelser av mänskliga rättigheter i Västbanken.

– Många israeler varken besöker eller vet något om Västbanken. Vår roll är att samla information och föra vidare, men också skapa öppenhet i den israeliska allmänheten för samtalet genom att till exempel ta med dem ut.

– Alla uppgifter vi får kollas noga. Folk kan vara kritiska till oss men de kan aldrig ifrågasätta våra uppgifter.

B'tselem har identifierat några viktiga frågor som de arbetar med just nu. Till dessa hör frihet för palestinier att förflytta sig, barriären och Jerusalems delning.

– Vi följer också upp antalet outhärliga oskyldigt döda och skadade. En annan sak är bosättarna och deras inverkan på palestiniernas mänskliga rättigheter. Att bosättningarna finns och måste försvaras har mycket stor inverkan på palestiniernas liv.

B'tselem är en ideell organisation och har ingen officiell ställning.

– Vi kritiserar regeringen, och upplever att kritiken är mer kraftfull när den kommer från oss. Vi vet hur israelerna drabbas och tänker, och det ger oss rätt att kritisera. Vi har gjort oss förtjänta att lyssnas på.

Möte med judiska religionsdialogföreträdare från Jerusalem Center for Jewish Christian Relations och Interreligious Coordinating Council in Israel

Vi mötte rabbinerna Ron Kronich, ICCI, och Daniel Rossing, JCJCR, samt Makara NNN från XX.

– Genuin dialog under en konflikt är en svår process. Båda sidor känner sig och så, men kan man inte se den andras situation så går det inte. Samtal har sina begränsningar, och att göra saker tillsammans är viktigt. Vi tar grupper och reser iväg, t ex till Nordirland. Det sätter spår.

Vilka lärdomar finns här som vi kan ta med oss till Sverige?

– Vi måste se att vår konflikt påverkar er, och ni att era gamla konflikter ger effekt här. Vi är alla offer och utövare. Vi behöver se hela bilden med historia och allt. Alla är majoritet och minoritet i olika lägen. Människor vet inte alltid vilken roll de har i samtalet, och då är det lätt att demonisera ”den andre”.

Möte med den lutherske biskopen Munib Younan och den anglikanske biskopen Ria Abu Assal

Tretton kyrkor i Jerusalem bildar tillsammans ett råd, där Munib Younan och Ria Abu Assal ingår.

Konflikten mellan Israel och Palestina är mycket aktuell runt bordet när de tretton ses. De allra flesta av de kristna i Jerusalem är också palestinier.

Munib Younan säger att roten till problemet är ockupationen

– Vi kyrkoledare har en fredsvision. Vi tror ännu på en tvåstatslösning enligt 1967 års gränser. Vi tror på ett gemensamt Jerusalem. Vi tror att frågan om de palestinska flyktingarna måste lösas politiskt.

– Vi kristna i Jerusalem måste stå tillsammans. Vi var tidigare 10-15 procent av befolkningen. Nu är vi två procent. Det bor fler kristna palestinier i Detroit än i Jerusalem.

Vår delegation består av företrädare för kyrkor som inte finns representerade bland de tretton i Jerusalem. När detta kommer på tal säger Munib Younan att de säger nej till samarbete med Pingströrelsen, baptister m fl.

– Om vi bjuder in dem upphör det ekumeniska samarbetet med ortodoxer och katoliker. De proselyterar och orsakar problem. Folk kan inte skilja på oss och dem om vi samarbetar. Christian Embassy erkänner inte palestinska kristna. De har en helt annan agenda och inser inte att de står i vägen.

Middag med följeslagare

Middagen intogs tillsammans med de svenska ekumeniska följeslagarna Lydia Gall och Anna Burén, som precis anlant till Jerusalem för ytterligare var sin period som följeslagare. Lydia Gall är jurist med människorättsfrågor som specialitet.

– Jag lever mitt i en humanitär katastrof. Överträdelser mot de mänskliga rättigheterna sker oavbrutet där jag vistas.

Claes-Bertil Ytterberg:

Reflektioner från den 6 mars 2005

Vi promenerar i den tidiga söndagsmorgonen, Kjell Jonasson och jag, genom den kristna delen av Östra Jerusalem där allt är lika kristet sabbatslikt som det igår var i den judiska delen. Måhända ekar i stillheten en ödligare tystnad här än där? Vårt mål är den lutherska Erlöserkirche där vi skall medverka tillsammans med biskop Younan – för mig en gammal vän – i Högmässan. Kyrkan är stor och rymlig och med ingrodd gammal doft av generationer av palestinensiska kristnas böner och tillbedjan.

Men när vi kommer dit är det förfärande tomt. En grupp tyskar från det bayerska kontraktet Bad Tölz med vilket den lutherska kyrkan skall sluta ett vänskapsavtal (så nödvändigt för att bryta isoleringen) är där tillsammans med en handfull lokala kristna. ”Var är alla de andra av ditt folk?” frågar jag biskop Munib. Och hans svar sätter fingret på hela den situation man som palestinier lever under. ”De skulle nog vilja vara här men har inga möjligheter p.g.a. avspärningar, checkpointer och svårigheter som beskär rörelsefriheten.” Katedralen är oåtkomlig för dem. Som om den, med bara några kilometers avstånd skulle ligga på en annan planet.

(Det är en motsvarighet till vad vi på fredagen upplevde i besöket på Klippmosken Haram Al Sharif där en av muslimernas heligaste platser företedde en förfärande ödlighet som bara bristfälligt uppfylldes av lokala troende och där hela den övriga muslimska världen var utestängd och portad.)

I sakristian efter gudstjänsten berättar biskop Munib om det byråkratiska system som myndigheterna infört för att åstadkomma en etnisk rensning av hela Östra Jerusalem och som på sikt – om det får fortgå – tömmer hela den gamla staden på palestinsk närvaro. Med hjälp av olikfärgade persondokument, blå för jerusalemiska palestinier och orange för de som bor på Västbanken, och genom att registrera barn i nödvändiga blandäktenskap enbart på de orangea dokumenten – som förbjuder vistelse i Jerusalem – tvingar man de som gifter sig att flytta ut på Västbanken. Metoden är långsam men effektiv och leder i förlängningen till att staden töms på både kristna och muslimer. Vilket nog är myndigheternas syfte.

Kvar blir –med en redan nu mot utplåning gående mångreligiös närvaro – heliga platser som reduceras från böneställen för levande människor till museala monument som endast aningslösa och för det reella förtrycket omedvetna pilgrimer (med statens goda och för det turistiska väl medvetna minnet) får möjlighet att besöka. Det är en katastrof för den på platsen levande andliga närvaron hos de kristna palestinier som sedan länge här haft sitt hem.

Liksom det är en katastrof för de palestinier som blir offer för den byråkratiska etniska utrensningen. När jag sitter där i sakristian och lyssnar till biskopens redovisning av de byråkratiska omöjligheter som myndigheterna travar upp så tänker jag på hela den pilgrimsvåg som den aningslösa kristenheten – i tider av någorlunda lugn i denna av våld plågade del av världen – låter skölja upp över de heliga platserna. ”Tänk om alla dessa fromma kunde sluta att stirra sig hänfört blinda på historiens stenar och istället sökte kontakt med de bröder och systrar som lever här! Delta i dessas gudstjänster och samtala med dem om den situation de lever under!

Vid sidan av sina – från den lokala situationen – isolerade andliga upplevelser kunde de vara budbärare och sanningsvittnen om en verklighet som deras Herre skulle vilja göra allt för att förändra!”

Via Dolorosa är inte något historiskt. Det är en levande verklighet för palestinierna idag!

På eftermiddagen sitter vår delegation i det israeliska utrikesdepartementet hos chefen för ”religious affairs”, Zwi Tal. Han är vänlig och diplomatiskt förekommande – men tydligt på defensiven (som alla diplomater i pressade situationer.) Jag frågar honom vad regimen kan göra för att underlätta för människor tillträdet till deras heliga platser. Hans svar är undflyende och lamt hjälpsamt. (Vad kan han egentligen säga?) Större hövdingar än han dikterar villkoren –och hans svar ger föga hopp för den som förväntar sig realistiska resultat.

Måndag 7 mars

Besök hos den latinske patriarken HB Michel Sabba

Även Michael Sabba är djupt engagerad i det gemensamma arbetet som de tretton kyrkorna bedriver.
– Hur långt är Israels ledare beredda att gå, att ge palestinierna sitt land tillbaka, hur långt är de beredda att gå tillbaka till 1967? Är de redo att diskutera Jerusalem? Inom ett par år kommer detta att ha klarnat. Under tiden hoppas vi att palestinierna är tålmodiga. Ännu har vi dock inte sett någon förändring.

Hur ser ni på Sveriges bredare ekumenik?

– Evangelikala och högerkristna finns här, även ibland palestinierna och i det israeliska samhället, trots att Israel utnyttjar dem. Vi har ingen dialog med dem, för då ger vi dem credit. Vi kallar dem sekter. De utnyttjar folks materiella behov.

Vad har ni för budskap till oss i Sverige?

– Kom hit som pilgrimer och visa att det finns kristna här också. Det heliga landet är roten till all kristendom och berör alla. Detta är inte bara vår konflikt, utan allas. Men kom med försoning. Alla kristna är ansvariga för vad som händer här.

Sabeel – Contemporary Via Dolorosa Walk

Vår resa till det Heliga landet avslutades med en rundtur till olika platser där effekterna av ockupationen och muren blivit tydliga. Turen arrangerades av organisationen Sabeel.

Vi inledde på taket till SCSC, med utsikt över stora delar av Jerusalem och Getsémane. Därefter stannade vi vid muren där den byggts upp bland bostäderna mellan Jerusalem och Betlehem. En sektion av den åtta meter höga betongmuren är byggd över en väg mellan två tomter. I ett hål i staketet mellan tomten och muren klättrade människor oavbrutet förbi med barn i famnen, för leveranser av bröd, människor till synes på väg till eller från jobb och bostad. Framför oss där vi stod kröp en gammal kvinna i kjol upp i hålet och runt muren in till den palestinska sidan.

Färden gick sedan till en stor check-point utanför Jerusalem. En strid ström av bilar och bussar anlände för att släppa av människor som sedan till fots går igenom till nästa fordon. Marknadsstånd och taxibilar trängdes med gående människor och övervakande soldater.

Via besök i en liten by och vittnesbörd från en man som efter lång kamp fått klara papper på sin tomt och ändå fått sitt hus nedrivet ett otal gånger, gick färden mot Tel Aviv och det väntande flygplanet till Sverige.

Karin Wiborn

Reflektioner från måndagen den 8 mars

Så är det dags att packa väskorna och lämna Svenska teologiska institutet som varit vårt hem under några dagar, en nästan överkligt vacker oas i all den smärta vi fått del av under vår resa.

Besöket hos den latinske patriarken var en upplevelse lik den vi haft med andra kyrkoledare. Oavsett kyrkotillhörighet finns samma vardagliga problem att hålla ihop en församling när det är så svårt att röra sig i landet. Min känsla av att representera en del av kristenheten som inte är inräknad eskalerade och bekräftades när Dan Salomonsson ställde en rak fråga. Det vi kallar frikyrkor i Sverige ses som sekter i Israel och Palestina. Mina medresenärer betonar vikten av att vi är representerade med hela den kyrkliga bredd som är SKR, som ett vittnesbörd om enhet i Kristus. Jag gläds åt bekräftelsen, men känner det svårt gentemot min andra gemenskap, det lilla baptistsamfundet här som nyligen välkomnats i Europas Baptist Federation.

Via Dolorosa vandring med Sabeel var mer en bussresa än en vandring, och nog innehöll den mycket smärta. Det är hemskt att se en åtta meter hög mur resa sig mitt i en väg, och hur människornas vardagsliv försvåras genom att tvingas klättra genom det lilla hål som finns mellan muren och tomten vid sidan. En bil körde fram till muren, och en palestinier gick ur och fick prångla ut ett tjugotal brödlådor till en mottagare på andra sidan, kanske fanns där en annan bil redo för att transportera vidare. Att se gamla och familjer med barn tvingas klättra upp på granntomtens mur för att ta sig igenom kändes förnedrande. Vart var de på väg? Till arbete, släktingar, till läkaren? En bit längre ner fanns soldater, säkert medvetna om vad som pågår.

Resan fortsatte och vi stannade till vid Checkpointer, förstörda hus, fick höra en berättelse av en man som byggt upp sitt hus om och om igen i en oförbruten kamp för att kunna skapa ett hem för sin familj, det som enligt FNs konvention hör till varje människas rättighet.

Kanske var vi fullmatade av ord och berättelser, och de många intrycken under intensiva dagar gjorde oss trötta. Det var svårt att stå ut med vår guides mycket aggressiva och provocerande ledning av vandringen. Jag längtade efter att få göra upplevelserna, gärna koppla nutiden med ett bibelord och få be en kort bön, ett "Herre, förbarma dig" över det vi såg.

*Herre, förbarma dig,
Kristus, förbarma dig,
Kyrie Eleison*

Kvinna på väg att passera genom en öppning i muren.

Rädslan bygger murar - hoppet bygger broar!

Vi är djupt oroade över vad vi sett; grova kränkningar av folkrätten genom konfiskering och förstörelse av hus och odlingsmark, vägspärrar och checkpoints, som beskär rörelsefriheten, och så muren, en påträngande symbol för rädsla och främlingskap, säger Göran Zettergren och Sven-Bernhard Fast, ordförande respektive generalsekreterare i Sveriges Kristna Råd. Dessa besökte under våren Palestina och Israel tillsammans med en delegation av svenska kyrkoledare från alla kyrkofamiljer.

Det var en förmån att få besöka de heliga platserna i Jerusalem och Betlehem, men framförallt att få möta kristna bröder och systrar i området - de levande stenarna. Själva kunde vi lätt förflytta oss från Jerusalem till Betlehem. Den förmånen gäller inte för palestinerna. De flesta av Betlehems invånare har berövats möjligheten att besöka sina heliga platser, kyrkor och moskéer i Jerusalem. Det är bara några kilometer emellan, ändå är den korta resan svår eller omöjlig för de flesta. För att resa till Jerusalem måste man söka tillstånd från de israeliska myndigheterna. Enda vägen ut är genom checkpointen. Många kristna kan på grund av muren inte längre komma till sin kyrka för att fira gudstjänst.

På söndagen besökte några av oss den lokala Baptistkyrkan i Jerusalem, där vi mötte pastor Awad från Betlehem. Självs hade han denna söndag fått tillstånd att besöka Jerusalem och gudstjänsten i sin församling, men utan sin fru och sina barn som tvingats stanna kvar på andra sidan checkpointen.

Genom kyrkorna, de ekumeniska följeslagarna i Palestina och Israel och olika samarbetspartners får vi rapporter om situationen i området. Att med egna ögon se den systematiska ödeläggnings av livsvillkoren för palestinerna på Västbanken är dock något annat. Den israeliska ockupationen av Västbanken uppehålls genom vägspärrar, husförstörelser och markkonfiskation.

Gång på gång möttes vi av de väldiga murar och stängsel som byggts med motivet att förhindra palestinska självmordsbombare att komma in i Israel. Israel har naturligtvis både rätt och skyldighet att skydda sin befolkning och vi önskar helhjärtat att Israel skall få leva i säkerhet och trygghet, men kan en mur som isolerar folk från folk, människa från människa ge denna trygghet?

I ett hål i staketet, där muren ännu inte är färdigbyggd, klättrar människor oavbrutet upp över cementblocken och förbi med barn i famnen. Byns huvudgata är avskuren och detta är enda vägen för leverans av bröd och andra förnödenheter, liksom för att ta sig till eller från jobb och bostad. Alternativet är en omväg på ett par mil, omöjlig för vandrare. Framför oss där vi står kryper en gammal kvinna med långa kjolar upp i hålet och runt muren in till den palestinska sidan, hon kämpar förtvivlat för att hålla nere sina kjolar i den hårda vinden. Det är svårt för oss att se den gamla kvinnans vanmakt och förödmjukelse. Så mycket mera för hennes barn och barnbarn...

Muren byggs till stora delar på den palestinska sidan av den av FN och världssamfundet erkända gröna linjen som markerar det planerade palestinska området. Israel söker säkerhet genom muren, men muren hindrar samtidigt det palestinska folket att utöva sin tro, få sjukvård och utbildning eller skaffa sig försörjning. Västbanken splittras av taggrådsomgärdade motorvägar och växande illegala bosättningar. Hoppet om en fungerande palestinsk stat tycks alltmera avlägset. Enligt Internationella domstolen i Haag strider Israels uppförande av en barriär på Västbanken mot internationell rätt. Istället manar domstolen till en förhandlingslösning av konflikten och etablerandet av en palestinsk stat, sida vid sida med Israel som vägen till fred och säkerhet för alla i regionen.

En dag besökte vi Herdarnas äng, där herdar från de olika befolkningsgrupperna tidigare kunde gå sida vid sida med sina hjordar. Vi såg ett landskap sargat av taggrådsstängsel och murar. Vi såg den stora illegala bosättningen, som tagit den sista gröna skogskullen från människorna i Betlehem. Vi mötte en

palestinsk bonde som fått det höga elektriska stängslet draget alldeles intill sitt hus, med all sin mark på fel sida om staketet. Det var smärtsamt att höra honom tala om de olivträd som familjen ansat, skött och skördat i generationer. Idag står hans familj utan försörjning.

Om muren är en symbol för kontroll och rädsla, som präglar så mycket i det här landet, så var mötet med olika organisationer och dialoggrupper en symbol för hoppet. Ett tecken på att brobyggande också pågår trots den svåra situationen. Hos människor på båda sidor fann vi en stark önskan om fred och samförstånd. Vi mötte några judiska rabbiner och en muslimsk kvinna som representerade möten mellan judar och palestinier och vi kände alla att där fanns ett hopp, djupt rotat bland människor som vågar se och möta den andre för båda folkens bästa. Vi mötte unga välutbildade israeliska akademiker och jurister som engagerat berättade om sitt arbete för att stödja palestinernas kamp för ett eget land, tillgång till utbildning och arbetstillfällen och övriga mänskliga rättigheter. För dessa grupper stod det klart att fredliga förhandlingar och ickevåld är enda möjligheten att bygga en rättvis och hållbar fred med försoning och ett bättre liv för alla i området.

"Ett hus bygger man genom att foga samman stenar, och fred genom att se och försonas med den som varit ens fiende. Vi är alla människor, med samma känslor och samma färg på blodet" säger Khaled Abu Awad från Hebron som själv förlorat Yusuf, skjuten av en israelisk soldat.

Kyrkorna i Jerusalem har på olika sätt bett om stöd och internationell närvaro. De kristna är en liten minoritet varav flertalet är palestinier. På grund av den svåra situationen i området krymper kyrkan. De kristna delar övriga palestiniers oro inför framtiden. I en känsla av övergivenhet och förödmjukelse flyttar många av dem som har möjlighet bort från området.

"Jag är inte optimistisk, men jag bär på ett hopp", sa en av våra värdar trots den svåra situationen.

Redan i april 2002 klargjorde kyrkorna i Sverige sin position då Sveriges Kristna Råds årsmöte enhälligt ställde sig bakom kraven

- att Israel upphör med ockupationen av de palestinska områdena och
- att en tvåstatslösning - Israel och Palestina - med utgångspunkt i 1967 års gränser måste genomföras,
- att Jerusalem blir huvudstad för två stater och
- att de heliga platserna skyddas av internationella garantier, så att Jerusalem kan förbli en mötesplats för tre religioner.

De kraven är lika aktuella i dag. Vidare sades att de kristna kyrkorna och andra krafter på båda sidor i konflikten som verkar för rättvisa, fred och försoning måste få konkret stöd. Ett svar på detta är det ekumeniska följeslagarprogrammet i Palestina och Israel.

Kyrkorna i Jerusalem har bett om vårt stöd och inbjudit oss att komma och se deras vardag. För de människors skull som mitt i konflikten kämpar för liv och människovärde har vi nu ett ansvar att medverka till en framtid där palestinska och israeliska barn skall kunna växa upp i trygghet och frihet, utan rädsla. Vår främsta uppgift är att på olika sätt stödja våra kristna bröder och systrar och alla andra människor av god vilja som verkar för fred och försoning. Rädslan bygger murar, men hoppet fortsätter att bygga broar mellan människa och människa, folk och folk.

Stockholm i juni 2005

Göran Zettergren
Missionsföreståndare i Svenska Missionskyrkan
Ordförande i Sveriges Kristna Råd

Sven-Bernhard Fast
Generalsekreterare
Sveriges Kristna Råd